

Hoofdlijnendebat Digitale Zaken

Position Paper

Interprovinciaal Overleg, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Unie van Waterschappen

Donderdag 19 mei vindt het Hoofdlijnendebat Digitale Zaken plaats. Namens de gezamenlijke gemeenten, provincies en waterschappen brengen wij graag enkele punten onder uw aandacht voor dit debat.

De digitale transitie is één van de grote opgaven waar we als maatschappij mee aan de slag zijn. Het kabinet geeft met de hoofdlijnenbrief richting aan de te behalen resultaten en samen met de Europese Digital Decade vormt dit het kompas voor medeoverheden de komende jaren.

De medeoverheden waarderen de ambities die in de hoofdlijnenbrief staan beschreven. We gaan dan ook graag in op de uitnodiging van het rijk om als overheden gezamenlijk weerbaar en adaptief te zijn in de digitale wereld: versnellen waar mogelijk en normerend waar nodig.

Brede blik op digitalisering

Digitalisering is op te vatten als eigenstandige maatschappelijke opgave maar evengoed als dimensie van alle beleidsterreinen. Digitalisering heeft vele gezichten en overstijgt verschillende beleidsterreinen en maatschappelijke opgaven in onze samenleving. Denk bijvoorbeeld aan de woningbouwopgave, de energietransitie, de stikstofproblematiek en de aanpak van ondermijnende criminaliteit. Medeoverheden passen slimme digitale oplossingen toe in relatie tot die opgaven. Datagedreven werken helpt ons bijvoorbeeld om de opgaven het hoofd te bieden (zie kader).

In de [Interbestuurlijke Datastrategie Nederland](#) (IBDS) hebben rijk en medeoverheden gezamenlijk op hoofdlijnen geschetst welke kansen verantwoord gebruik van data geven voor het aangaan van genoemde maatschappelijke opgaven. Daarbij worden ook de risico's voor datagebruik goed afgewogen. Dit opschrijven is natuurlijk pas stap één. De IBDS moet tot uitvoering leiden, bij alle overheidsinstanties. We hebben de regie van de staatssecretaris nodig om eigenaarschap bij alle departementen hierover te bewerkstelligen. Het blijft slechts een mooie strategie, tenzij het met een goede regie en voldoende financiën overal tot uitvoering wordt gebracht.

Dat de hoofdlijnenbrief digitalisering door vier bewindspersonen is ondertekend, onderstreept nog eens dat de digitale transitie niet zomaar een op zichzelf staande opgave is. Voorkomen moet worden dat dit leidt tot verkoking van Kabinetsbeleid. In de praktijk merken wij zo nu en dan dat de inspanningen vanuit verschillende departementen niet op elkaar aansluiten. Dit speelt bijvoorbeeld bij de ontwikkelingen van de Nederlandse digitaliseringsstrategie (BZK/EZK) en bij het onderwerp informatieveiligheid (Justitie/BZK). Er is dan ook rijksbrede regie nodig om digitalisering op zorgvuldige wijze in de verschillende beleidsterreinen van maatschappelijke opgaven te laten landen.

- Medeoverheden pleiten voor zowel goede interdepartementale als goede interbestuurlijke samenwerking, waarbij medeoverheden goed betrokken worden. Wij vragen de staatssecretaris haar rijksbrede coördinerende rol voortvarend ter hand te nemen en duidelijk te maken hoe zij dat gaat doen.
- Wij roepen de staatssecretaris op om een structureel interbestuurlijk digitaliseringsoverleg in te richten van rijk en medeoverheden gezamenlijk.

Datagedreven werken in de praktijk

Provincies en gemeenten hebben samen met het rijk en diverse kennispartners een kernset van indicatoren ontwikkeld waarmee zij de energietransitie kunnen monitoren.

Ook werken provincies en gemeenten momenteel samen met BZK aan de doorontwikkeling van de nationale monitor plancapaciteit, waarmee inzicht ontstaat in de voortgang van woningbouwplannen. Door die plannen te koppelen aan andere data, zoals het aantal verleende bouwvergunningen, wordt inzicht verkregen in knelpunten van de woningbouwopgave. Dit moet nog worden waargemaakt, daarvoor is een investering nodig.

Verder zijn provincies nauw betrokken bij de doorontwikkeling van AERIUS, het instrumentarium voor de monitoring van stikstofdepositie in Nederland. In dit kader hebben de provincies in 2020 succesvol samengewerkt aan stikstofanalyse in het 'Living Lab Stikstof'.

Daarnaast werken medeoverheden samen met het Rijk, VNO-NCW en MKB-Nederland om de digitale transformatie in het MKB te versnellen. Met als doel het brede MKB met haar digitaliseringsvragen nog beter te bedienen.

Al deze voorbeelden vragen samenwerking tussen departementen en bewindspersonen. We hebben de regie van de staatssecretaris nodig om die samenwerking goed te laten verlopen.

Samenhang wetgeving in het digitale domein

Regelmatig wordt nieuwe nationale en Europese wet- en regelgeving op het gebied van digitalisering van kracht. Medeoverheden vinden het belangrijk dat de wet- en regelgeving getoetst wordt op uitvoerbaarheid en onderlinge samenhang. Zo pleitten wij eerder voor meer samenhang tussen de nieuwe Archiefwet 2021 met de Wet open overheid (Woo) en met name de herziening van de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who) in verband met de implementatie van de EU Open Data richtlijn. Deze wetten hangen inhoudelijk sterk met elkaar samen. In het Rondetafelgesprek onderschreef de Regeringscommissaris Informatiehuishouding dit punt: hij pleitte in dit verband voor een brede Kaderwet die deze onderlinge samenhang borgt.

- Wij vragen de staatssecretaris te verkennen of en op welke wijze het invoeren van een Kaderwet, waarin de onderlinge samenhang van de regelgeving voor informatie en digitalisering wordt geborgd, mogelijk is.

Digitalisering is mensenwerk

De digitale transitie vraagt andere kennis en nieuwe vaardigheden. Van inwoners, maar ook van medewerkers van provincies, gemeenten en waterschappen. Het kabinet investeert in de digitale vaardigheden van inwoners, daarin staan we zij aan zij. Wij hebben als overheid echter moeite om de juiste mensen aan te trekken en te behouden met de juiste expertises. Bijvoorbeeld, waar het waterschap voorheen iemand in dienst nam om met een stok het waterpeil te meten, hebben zij inmiddels behoefte aan dronepiloten en datawetenschappers. We willen als overheid de digitalisering het hoofd bieden, daarvoor is samenwerking binnen de overheid op het gebied van de arbeidsmarkt noodzakelijk.

- Medeoverheden hebben behoefte aan samenwerking om te investeren in het kennisniveau en arbeidsperspectief van (technologische) professionals bij de overheid.

Bij de digitale transitie behoren de rechten van inwoners en publieke waarden centraal te staan. De overheid heeft de belangrijke taak om deze grondrechten en ethische afwegingen ook in het digitale domein te bewaken. Wij werken graag interbestuurlijk samen aan het onderwerp digitale grondrechten en ethiek. Het rijk kan dit aanjagen door te investeren in projecten, programma's en onderzoek hierover. Een goed voorbeeld hiervan is de verplichting tot ethische toetsing bij de inzet van algoritmen, door de motie die uw Kamer heeft aangenomen.

In de hoofdlijnenbrief lezen wij dat het kabinet normstellend wil zijn bij de toepassing van digitale technologieën. Dit is wat ons betreft een goed streven en wij spannen ons hier graag gezamenlijk voor in.

- Medeoverheden willen ethische toetsing bij de inzet van digitale technologieën verkennen en willen interbestuurlijke samenwerking op de registratie van impactvolle technologie ten behoeve van transparantie en publieke verantwoording.

Tot slot is het in dit kader belangrijk om voor ogen te houden dat de maatschappelijke impact van digitalisering altijd vanuit de leefwereld van inwoners en de uitvoeringspraktijk gezien moet worden. We streven als overheid daarbij naar excellente digitale dienstverlening, waarin de mens centraal staat en inwoners regie hebben over hun gegevens. De bevindingen van de Parlementaire Onderzoekingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK), het programma Werk aan Uitvoering (WAU) en de publicatie van de Raad van State over digitalisering in wetgeving en bestuursrechtspraak geven haarfijn aan waar de overheid in dit licht aan moet werken.

Interbestuurlijke samenwerking

Concreet zien wij voor medeoverheden een nadrukkelijke rol om samen met het rijk de 'Kabinetsbrede Werkagenda Digitalisering' vorm te geven. De uitdaging zal worden om tot een pad te komen waardoor we snel en effectief de resultaten gaan bereiken die nodig zijn om de maatschappelijk transformatie te realiseren. Het voorstel om tot een werkagenda te komen spreekt ons hier sterk in aan en we willen hier graag - als een belangrijke partner in de uitvoering - aan bijdragen. Zij aan zij, maar met respect voor elkaars rol.

- Wij roepen de staatssecretaris op om de Werkagenda Digitalisering in goede samenwerking met medeoverheden vorm te geven.

Samen richting Europa

Wij waarderen het feit dat het belang en de impact van Europees beleid en de geopolitiek sterk terugkomen in de hoofdlijnenbrief. Europese ontwikkelingen zijn voor de medeoverheden een topprioriteit. Het is cruciaal voor medeoverheden om zich voor te bereiden op de implementatie van het uitgebreide Europese wetgevingspakket, zoals het digitaal kompas voor 2030, de Europese Green Deal, maar ook de Sustainable Development Goals, Digital Markets Act en Digital Service Act of de Datawet en toekomstige wetgeving op het gebied van cyberveerbaarheid en kunstmatige intelligentie.

De implementatie van de Europese wetgeving stelt ons voor grote opgaven. Daarvoor is het noodzakelijk dat het rijk samen met medeoverheden één geluid laat horen richting Europa.

- Wij roepen de staatssecretaris op om de krachten van rijk en medeoverheden te bundelen door met één geluid richting Europa te treden.

Maak mooie brief waar

We startten deze brief met een compliment voor de sterke hoofdlijnenbrief. Waar wij ons wel zorgen over maken is de uitvoering hiervan. Voor de digitale transitie zien wij maar zeer beperkte middelen vrijgemaakt door het kabinet. De Europese wetgeving en de grote ambities van deze staatssecretaris zullen uiteindelijk leiden tot regelgeving en programma's die alle overheden moeten implementeren. Juist de ambities rond digitale veiligheid en het borgen van publieke waarden in het digitale domein vragen grote inspanningen van het rijk en de medeoverheden. We kunnen alleen recht doen aan deze grote uitdagingen als we daarvoor voldoende zijn toegerust. De aandacht van de Commissie Digitale Zaken voor de middelen voor digitalisering in de Rijksbegroting ondersteunen wij daarom van harte.

- Maak de ambities waar met voldoende financiën.
- Wij vragen de staatssecretaris om inzicht in en sturing op middelen voor digitalisering in de gehele Miljoenennota.